

Innspill fra Tromsø Kvenforening/Tromssan Kvääniseura

Til postmottak@tromso.kommune.no

Plan 254 - Kommunedelplan for kulturmiljø

I innledningen skriver kommunen:

Kulturmiljøplanen: Målene med kulturmiljøplanen er å legge grunnlaget for at viktige kulturminner i hele Tromsø kommune blir vernet og dermed bevart for fremtidige generasjoner, og at kunnskapen om kulturminner og lokalhistorie økes.

Likevel sies det på Side 12:

Ved neste rullering av kulturmiljøplanen bør temaet kvenske kulturminner, områdene Tromsøya og Tromsdalen tas opp til vurdering. Klimatilpasning og bevaringstiltak som tar høyde for klimaendringer må også på agendaen.

Vår kommentar: Siden kommunen ikke har tatt disse områdene med i Plan 254, må hele planen utsettes til disse områdene er med.

1.4 under Poststeder, sitat:

Det er verdt å merke seg at dette sammenfalt med en periode med stor kvensk innvandring til Tromsø-området, og med generelt tett kontakt på nordkalotten.

Dette viser at kommunen er fullt klar over det kvenske innslaget i kommunen. Desto merkeligere er det at kommunen ikke tar seg bryet med å inkludere kvenske kulturmiljøer og kulturminner i en plan som **Plan 254**.

Kap 3 Fisker og bonde. Her er de (kvenske) fiskerboligene sør for gamle RITØ ikke nevnt.

Noen kvenske kulturmiljøer og kulturminner:

Balsfjordsteinen.

Den skal være plassert på plassen foran tidligere Sagatun hotell. En mann fra Balsfjord ble en dag for lenge siden ikke sluppet inn på Vinmonopolet fordi de påsto at han var for beruset. Dermed hentet han en stor stein (300 kg?) og satte den foran døra og sa: «Hvis ikke han fikk slippe inn, skal ingen som er inne, slippe ut».

Verdens første sivile skirenn vunnet av en kven.

Merking av Løypetraseen med start på Rådstuen og vendepunkt ved brønnen på Ebeltoft gård på vestsiden av øya. Løypetraseen er relativt godt kjent og man markeres i terrenget. Se vedlegg 1.

Minner og miljøer etter ishavsskipperne.

Tromsø kommune var havn for en omfattende ishavsfangst. Minner er sparsomt nevnt i planen. Minner og miljøer finnes flere steder i kommunen, og må markeres og beskrives i delplanen.

De kvenske ishavsskipperne og fangstfolkene var helt vesentlige i oppsvinget Tromsø og Hammerfest fikk i ishavsfangsten. Dette er grundig dokumentert i Kjell-G. Kjærs bok *Ishavsfarerne 1859-1909. Orkana forlag 2016*. Dette er ikke nevnt i planen. I bokas kap. *De historiske kildene*, er en rekke kilder beskrevet. Og i en Kulturmiljøplan må man ha i minne at det finnes kvensk kulturminner fra Tromsø andre steder i Norge.

En rekke kulturminner om ishavsfangsten finnes andre steder, men må tas med i planen. Her er noen eksempler:

- I Det Kungliga Vetenskapsakademien sitt arkiv i Stockholm befinner det seg en mengde skipsjournaler fra kvenske ishavsskipper fra Tromsø og Hammerfest fra 1860 til 1880-tallet. Årsaken til at de ligger der var at polarforskeren Adolf Nordenskiöld (som var fra Finland) ba Tromsøadvokaten Adolph Ebeltoft om å samle inn ishavsjournaler i Tromsø og sende de til han i Sverige fordi han planla flere Arktiske ekspedisjoner og ønsket informasjon om is og meteorologiske forhold. Plan var at Nordenskiöld skulle returnere disse til Tromsø, men det ble aldri gjort.
- Det ligger en rekke ishavsjournaler fra Tromsø i Nasjonalbibliotekets håndskriftsamling i Oslo. Alle er stemplet «Tromsø Museum».
- I Sjøfartsmuseet i Oslo (Norsk Maritime Museum) er skipsdagboka til «Gjøa». Journalen omfatter de 18 år «Gjøa» tilhørte Tromsø, og var eid av en kven: Hans Chr. Johannessen (foreldrene hadde innvandret).

Andre referanser er bla:

Elling Carlsen 1875. Optegnelser – den østerisk-ungarske Polaerexpedition (1872-1874)

Julius Payer 1876. Den østerisk-ungarske Nordpol-Expedition Aarene 1872-1874.

Minner og miljøer etter fiske i byen Tromsø.

Noen fiskemiljøer i ytterdistriktene er beskrevet, men miljøer og minner i byen er lite beskrevet.

Vedlegg.

Vedlegg 1.

Verdens første skirenn for sivile var nok de tre rennene som ble avholdt i Tromsø i mars og april 1843. Tromsø-Tidende hadde i disse årene en meget interessert redaktør, teologen Otto Theodor Krogh, og det menes at han var opphavsmannen til dette «Veddeløp paa Ski».

Den trykte innbydelsen til det første rennet er datert 19. mars 1843 og lyder slik: «Indbydelse til Veddeløp paa Ski» «Tirsdag den 21de Martz kl.4 Eftermiddag agter nogle, hvis Veir og Føre bliver gunstigt, at forsøge sine Skies Hurtighed, og sine Kræfters Udholdenhed i et Løb fra Raadstuen og til Brønden ved Kjøbmans Ebeltofts Gaard, paa den anden side af Øen, samt igjen tilbage til Udløbsstedet. Indbyderne tiltroer sig, at gjøre Løbet paa 40 Minutter. Man samles paa Torvet Kl. 3 3/4 Smaat og Stort, Ski- og andre Løbere, kort alle som interessere sig for en ægte norsk Læg, indbydes til at gjøre Turen med. – NB! Tiltroer Nogle at gjøre Løbet i kortere Tid paa Aandrer, står forsøget det frit for.»

Det stod ikke noe referat fra dette rennet i Tromsø Tidende, heller ikke fra et nytt renn som skal ha vært arrangert 30. mars. Derimot står det dekning fra det tredje rennet som gikk 2.april:

«Efter 29 minutters Forløb saaes den Forreste paa Høiden af Aasen og var det 30te Minut nede i By'n. Denne Skiløber var en Dreng i Skomagerlære, Kvæn af Fødsel. Han havde brugt, efter Kvænernes Skik, tvende stave» (Tromsø Tidende 4. april 1843). Dette var en uvanlig teknikk i en tid da det fremdeles var vanlig å gå med én skistav. Ved det 31. minutt kom nestemann, en disippel av middelskolens øvre klasse – for øvrig ingen ringere enn Johannes Steen! Steen var lærer, lokalpolitiker, satt på Stortinget og var statsminister i 1891-1893 og 1898-1902.

(Kilde: Jacob Waage, «Skienes Verden, 1979, Ytreberg 1946 Tromsø bys historie, første bind).